

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Дипломна робота

ОС «Магістр»

**на тему: «ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТУПЕНЕВОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО
ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

Виконала: студентка II курсу, групи ПО-2м

спеціальності: 013 – «Початкова освіта»

Кухта Олеся Миколаївна

Керівник: к.пед.н., доц. Ліба О.М.

Рецензент: к. пед. наук, доц Повідайчик О.С.

кафедри соціології та соціальної

роботи Ужгородського національного

університету

Мукачево – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СТУПЕНЕВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1. Аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження	9
1.2. Основні методологічні підходи до ступеневої підготовки майбутніх учителів початкових класів	17
1.3. Професіограма вчителя-дослідника початкової школи як образ досліджуваного явища	26
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	35
2.1. Модель ступеневої підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень	35
2.2. Аналіз сучасного стану ступеневої підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень	50
2.3. Педагогічні технології в підготовці майбутніх учителів до проведення педагогічних досліджень	68
2.4. Критерії, показники, рівні професійної готовності майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень	82
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ	103

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Поступове входження вищої національної освіти до європейського освітнього простору та концептуальні зміни у структурі й змісті вітчизняної загальної середньої освіти зумовлюють потребу в якісному оновленні системи ступеневої підготовки майбутніх учителів. Упровадження інноваційних підходів у вищій педагогічній освіті зумовлює необхідність оновлення теоретичних і методичних засад ступеневої підготовки майбутніх учителів початкових класів, що сприяє підвищенню їх статусу, виявленню того людського потенціалу, який забезпечує ефективність праці вчителя Нової української школи. Адекватно реагувати на зміни може вчитель із високим рівнем розвитку дослідницьких якостей, знань та вмінь, що сприяє швидкому освоєнню нового інформаційного поля, дає можливість приймати нестандартні рішення, діяти творчо й ефективно. Тому важливою є переорієнтація ступеневої підготовки майбутнього вчителя з просвітництва до ролі дослідника, агента змін, здобувача ефективних засобів навчально-виховної роботи в інтересах дитини. Ступенева освіта майбутніх учителів початкової школи на сучасному етапі передбачає послідовну професійну підготовку у педагогічних закладах вищої освіти за певними рівнями (початковий, бакалаврський, магістерський), кожен з яких розглядається як окремо завершений цикл. На всіх рівнях вищої освіти повинна здійснюватися підготовка вчителів до проведення педагогічних досліджень. Тому актуальним є обґрунтування засад ступеневої підготовки майбутніх учителів до проведення педагогічних досліджень із урахуванням новітніх тенденцій сучасної вітчизняної та світової педагогіки.

Дослідженню проблем професійної підготовки фахівців в умовах ступеневої освіти приділялася належна увага, зокрема таким її аспектам, як от: методологічні основи ступеневої професійної підготовки фахівців у системі неперервної професійної освіти (І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, та ін.);

теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів (О. Антонова, В. Бондар, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, та ін.); компетентнісно орієнтований підхід до підготовки майбутніх учителів (В. Беспалько, Л. Онищук, та ін.). Науковцями проведено низку досліджень із проблем методології педагогічних досліджень (С. Гончаренко, В. Краєвський, В. Полонський та ін.); підготовки майбутніх фахівців до науково-дослідної діяльності (П. Горкуненко, О. Приходько, Н. Яковлєва та ін.); здійснення наукової діяльності у педагогічних закладах вищої освіти (В. Андрєєв, В. Моляко, В. Успенський та ін.).

У наукових дослідженнях приділяється відповідна увага і професійній підготовці вчителів початкової школи: теоретичним та методологічним засадам підготовки майбутніх учителів початкової школи (К. Авраменко, В. Желанова, О. Мороз, О. Савченко та ін.); проблемам ступеневої освіти вчителів початкових класів (С. Власенко, І. Дарманська, Н. Казакова, Л. Хомич та ін.); особливостям підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення дослідницької роботи (Н. Кічук, Л. Коржова, С. Мартиненко та ін.). Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про те, що накопичено значний досвід ступеневої підготовки вчителя та професійної підготовки вчителя початкових класів зокрема. Особливої уваги вимагає впровадження інноваційних технологій навчання, наукове обґрунтування системи ступеневої підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень. Зміст вищезазначених наукових пошуків доводить, що проблема ступеневої підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень є актуальною.

Отже, актуальність і недостатня теоретична і практична розробленість проблеми в умовах ступеневої освіти зумовили вибір теми дослідження «Теоретичні і методичні засади ступеневої підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень».

Мета дослідження – на основі цілісного наукового аналізу обґрунтувати теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень в умовах ступеневої освіти.

Відповідно до мети визначено основні **завдання**:

1. Проаналізувати творчий доробок вітчизняних і зарубіжних учених щодо підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень та конкретизувати понятійно-категоріальний апарат дослідження.

2. Окреслити специфіку дослідницької діяльності вчителя та розробити професіограму вчителя-дослідника початкової школи.

3. Визначити критерії та показники готовності майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень, за допомогою яких встановити рівні такої готовності.

4. Виокремити педагогічні умови та спроектувати модель, ступеневої підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів в умовах ступеневої освіти.

Предмет дослідження – теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень.

На різних етапах дослідної роботи з метою розв'язання поставлених завдань було використано комплекс методів дослідження:

– теоретичні – вивчення наукової літератури, нормативних та інструктивно-методичних документів, документації з метою з'ясування стану досліджуваної проблеми, визначення методологічних підходів, педагогічних умов та педагогічних технологій у підготовці майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень;

– емпіричні – спостереження, бесіди, вивчення продуктів діяльності студентів, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду з метою вивчення результатів навчальної діяльності студентів та вчителів-практиків, що дало змогу перевірити ефективність моделі ступеневої підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень;

– математичні та статистичні методи – порівняльні методи, кількісний та якісний аналіз використовували для перевірки достовірності результатів дослідження і визначення ефективності розробленої моделі.

База дослідження. Мукачівський державний університету, студенти спеціальності «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», вчителі початкових класів Мукачівських загальноосвітніх шкіл

Загалом в експерименті взяло участь 50 студентів педагогічного факультету та 50 вчителів м.Мукачева.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дослідження обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції, 25-26 жовтня 2018р.

Публікації: матеріали дослідження оприлюднено у збірнику матеріалів конференції

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 112 сторінок, з них 97 сторінок основного тексту. У списку використаних джерел подано 78 найменувань. Робота містить 15 таблиць, 6 рисунків.

ВИСНОВКИ

У проведеному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення вітчизняного досвіду до вирішення актуальної наукової проблеми ступеневої підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень, а реалізовані завдання дослідження дали можливість сформулювати такі висновки:

1. У результаті теоретичного аналізу наукової літератури доведено, що формування у майбутніх учителів початкової школи готовності до проведення педагогічних досліджень є професійною необхідністю, а зазначена проблема – важливою й актуальною в Україні. Визначено та проаналізовано традиційні

форми підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень в Україні: написання курсових та дипломних робіт, наукові гуртки, студентські наукові товариства, конкурси наукових робіт, науково-практичні конференції. На основі аналізу вітчизняної педагогічної літератури виявлено, що оптимізації підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень сприяють дослідницький характер навчальної діяльності студентів, використання особистісно орієнтованих педагогічних технологій, активних методів та форм навчання, які забезпечують розвиток творчих здібностей кожної особистості, її здатність до індивідуальної та колективної наукової праці. У результаті теоретичного аналізу базових понять дослідження їх класифіковано таким чином: поняття, що розкривають сутність та специфіку ступеневої підготовки фахівців початкової освіти («підготовка», «професійна підготовка», «ступенева освіта», «ступенева підготовка майбутнього вчителя»); поняття, що відображають дослідницький характер діяльності вчителя («дослідницька педагогічна діяльність», «науково-дослідна педагогічна діяльність», «педагогічні дослідження»); поняття, які об'єднують дві попередні групи і розкривають предмет нашого дослідження («підготовка майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень», «готовність майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень», «ступенева підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень»).

2. Окреслено специфіку дослідницької діяльності вчителя початкових класів, яка полягає в довготривалій роботі з постійним складом учнів, що дає можливість краще вивчити учнівський колектив та індивідуальні особливості дітей, зміни, які відбуваються з ними впродовж цього часу, та створити відповідні умови для успішного розвитку та саморозвитку кожного учня. Розкрито сутність та форми дослідницької діяльності вчителя: індивідуальна дослідницька робота з метою вдосконалення освітнього процесу в класі та колективна дослідницька діяльність (робота над науковою темою навчального закладу). Із урахуванням методологічних підходів до ступеневої підготовки

майбутніх учителів початкових класів та специфіки діяльності вчителя початкових класів обґрунтовано та конкретизовано професіограму вчителя-дослідника початкової школи, як уявного образу вчителя-дослідника для різних типів закладів вищої освіти. Професіограма включає особистісні (дослідницькі якості, педагогічне мислення) та діяльнісно-рольові (дослідницькі знання та вміння) характеристики, необхідні для успішного виконання дослідницької функції вчителя.

3. Визначено критерії та показники готовності майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень. До кожного компонента готовності (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний) виокремлено критерії, за якими здійснювалося дослідження. Критеріальну базу склали три групи: особистісно-мотиваційні (емоційний, перспективний, інтелектуальний); когнітивнодослідницькі (сформованість дослідницьких знань та педагогічного мислення); діяльнісно-творчі (сформованість дослідницьких умінь). На основі розроблених критеріїв виокремлено репродуктивний, конструктивний та творчий рівні готовності студентів до проведення педагогічних досліджень.

4. Спроектовано концептуальну модель ступеневої підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень, цільове призначення якої полягає в удосконаленні змісту, методів, форм та умов організації навчального процесу закладу вищої освіти з метою ефективної підготовки вчителя початкових класів до проведення педагогічних досліджень в умовах ступеневої освіти. Розроблена експериментальна модель характеризується цілісністю, поетапністю реалізації та динамічністю. Виокремлено цільовий, концептуальний, ціннісно-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний та результативний блоки підготовки. Основними етапами підготовки визначено початковий, бакалаврський, магістерський. Відповідно до принципу наступності на кожному етапі окреслено зміст, форми, методи, прийоми, технології навчання та форми науково-дослідної роботи. Виділено та проаналізовано педагогічні умови, що забезпечують ефективне

функціонування системи ступеневої підготовки та формування компонентів готовності до проведення педагогічних досліджень: стимулювання мотивації навчання та активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів; організація навчання через дослідження; оптимальне поєднання репродуктивної та творчої діяльності; інтеграція індивідуальних та колективних форм роботи.

Викладені в дослідженні висновки не вичерпують усіх аспектів дослідження. Подальшої розробки потребують проблеми підготовки до проведення педагогічних досліджень студентів заочної форми навчання, що мають певний досвід практичної діяльності; дослідження нових форм, методів та прийомів у контексті моделі навчальної діяльності студентів «навчання через дослідження». Перспективним аспектом розробки проблеми може бути дослідження особливостей процесу засвоєння дослідницької діяльності студентами інших спеціальностей в умовах двоступеневої підготовки «бакалавр» і «магістр».

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>